

Budist Kişilikler Üzerine Eski Uygurca Fragmanlar

Old Uyghur Fragments on Buddhist Personages

Uğur UZUNKAYA

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye.

Department of Turkish Language and Literature,
Erzurum Technical University, Faculty of Letters,
Erzurum, Türkiye.

ugur.uzunkaya@erzurum.edu.tr

Bu yazı, TÜBİTAK tarafından 124K101 nolu
proje kapsamında desteklenmiştir.

This study was funded by the Scientific and
Technological Research Council of Turkey
(TUBITAK) Grant No 124K101.

Geliş Tarihi/Received 23.06.2023
Kabul Tarihi/Accepted 19.03.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 21.05.2024

Atıf

Uzunkaya U. (2024). Budist Kişilikler
Üzerine Eski Uygurca Fragmanlar.
Turcology Research, 80, 168-187

Cite this article

Uzunkaya U. (2024). Old Uyghur
Fragments on Buddhist Personages.
Turcology Research, 80, 168-187

Öz

Budizm; tarihi, edebiyatı, uygulamaları, ekolleri, gelenek ve mefhumlarıyla Hindistan kökenli felsefi inanış sistemleri arasında önemli bir yere sahiptir. Ortaya çıkmasını takip eden süre boyunca Hindistan'daki siyasi oluşumlar tarafından uzun bir süre desteklenmiş olan Budizm, yazınsal kaynaklarını oluşturmaya başlamış ve böylece inanırları tarafından Buddha öğretisinin temelleri kayda geçirilmiştir. Milat sıralarına yaklaşıldıkça siyasi oluşumlardan beklediği desteği bulamayan Budizm, Asya'nın içlerine, doğusuna ve güneyine doğru yayılmıştır. Bunlar arasında Orta Asya ve İpek Yolu güzergâhı Budizm için önemli bir yayılma alanı olmuştur. Budizm, bu bölgedeki yerel inanışların etkisi altında yeni felsefi yorumlar geliştirmiş ve zamanla Budizm içerisindeki mevcut ekollere ilaveten yeni alt ekoller de ortaya çıkmıştır. Bu alt ekollerin bir kısmı yalnızca yazınsal kaynaklar itibarıyla Sanskritçe temellere dayanmaktadır. Bunlar daha evvelki ekollerden bir bakıma farklılık arz eden dinî kabulleri, ruhani liderleri, kozmolojisi ve mitolojisiyle Budizm'in tarihsel gelişim sürecinde taraftar bulmuştur. Tarihi ve efsanevi kişiliklerle örülü Budizm, Uygurlar arasında da kendine inanır bulmuş ve Budizm'in kutsal metinleri bu dile çevrilmiştir. Bu bağlamda yazı, konusunu muhtelif Budist kişiliklerden alan, bugüne kadar neşredilmemiş ve hangi metne ait olduğu belirlenememiş Eski Uygurca dokuz fragmanın filolojik neşri üzerinedir. Çalışmada ele alınan fragmanlar bugün Berlin Turfan Koleksiyonu'nda saklanmaktadır ve arşiv numaraları şöyledir: Mainz 261 (T III M 239/501), Mainz 267 (T II 852), Mainz 366 (T III M 239/505), Mainz 856 (T II D 29), U 2502 (T II S / T II 634), U 3525 (o. F.), U 5074 (T III M 131; T III M 131.501), U 5113 (o. F.) ve U 5158 (o. F.). Bu yazı, bahsi geçen fragmanların yazı çevirimi, harf çevirisini, aktarımını, açıklamalarını, dizin ve sözlüğünü içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, Eski Uygurca, Budist kişilikler, fragman, metin neşri.

Abstract

Buddhism has an important place among the philosophical belief systems of Indian origin with its history, literature, practices, schools, traditions, and concepts. Buddhism, which had been supported for a long time by politicians in India during the period following its emergence, started to form its canon and thus the foundations of the Buddha teaching were recorded by its believers. Buddhism, which could not find the support it expected from the political formations, spread to the inner, east, and south of Asia. Among these, Central Asia and the Silk Road route became an important spreading area for it. Buddhism has developed new philosophical interpretations under the influence of local beliefs in this region, and new sub-schools have emerged in addition to the existing schools in Buddhism. Some of these sub-schools are based on Sanskrit only in terms of literary sources. These have found a believer in the historical development of Buddhism with their religious beliefs, spiritual leaders, cosmology, and mythology that differ in a way from the previous schools. Buddhism, which has historical and legendary personages, found its believers among the Uyghurs, and the sacred texts of Buddhism were translated into this language. In this context, this article aims to edit nine unpublished and undetermined Old Uyghur fragments. The fragments in question are housed in the Berlin Turfan Collection and their archive numbers are as follows: Mainz 261 (T III M 239/501), Mainz 267 (T II 852), Mainz 366 (T III M 239/505), Mainz 856 (T II D 29), U 2502 (T II S / T II 634), U 3525 (o. F.), U 5074 (T III M 131; T III M 131.501), U 5113 (o. F.) and U 5158 (o. F.). This article includes fragments' transcription, transliteration, translation, notes, index, and glossary.

Keywords: Old Turkic, Old Uyghur, Buddhist personages, fragments, text edition.

Giriş

Budizm; tarihî ve efsanevi kişiliklerle örölü geçmişi, çeşitli tür ve konularda kaleme alınan edebiyatı, dinî ve sosyal yaşantıyı düzenleyen uygulamaları ve zamanla çeşitlilik kazanan ekol, gelenek ve mefhumlarıyla tarihsel düzlemde inkişaf ettiği Hindistan'ın kuzeydoğusundan Asya'nın içlerine, doğusuna ve güneyine taşınmıştır. Her ne kadar milat sıralarına değin Hindistan'daki siyasi oluşumlar tarafından benimsenmiş, korunmuş ve yayılmış olsa da sonraki olumsuz siyasi atmosferde Budizm, Orta Asya başta olmak üzere muhtelif bölgelerde kendine geniş bir yayılma alanı bulmuş ve bugünkü bilgilere göre Türkler arasında Doğu Türk Kağanlığı döneminde görünür hâle gelmiştir. Bozkır Uygur Kağanlığı'nın yıkılışını takip eden dönemde, özellikle Turfan vahasında başlanan ve devam eden tercüme faaliyetleriyle birlikte Budizm, Uygurlar arasında önemli ölçüde beliren bir inanç sistemi olarak gözlemlenmiştir. Budizm'in içerisinde Hindistan menşeli olsun olmasın ortaya çıkan ekollere ilgisiz kalmayan Uygurlar, özellikle Kuzey Budizmi olarak da bilinen Mahāyāna ekolü ve bunun uzantısı sayılabilecek birçok alt ekole ait kutsal metinlerin tercümesine ilişkin faaliyetleri yürütmüşlerdir. Budist öğretiyi ihtiva eden bu metinler esasen Tarihî Buddha'nın vefatını takiben gerçekleştirilen konsillerde kayıt altına alınmaya başlanmış ve böylelikle Budist dinî külliyat ilk semerelerini vermiştir. Bu külliyat, dâhil olduğu ekollere ait öğreti ilkeleri yanında doğası gereği tarihî ve efsanevi birçok dinî kişiliği de içermektedir. Muhtelif Buddha ve Bodhisattva isimleri, Arhat, Mahāsattva, Indra, Śākyamuni, Pratyekabuddha ve *devalar* bunlardan yalnızca birkaçıdır. Bu bağlamda yazıda konusunu muhtelif Budist kişiliklerden alan, bugüne kadar neşredilmemiş ve hangi metne ait olduğu belirlenememiş Eski Uygurca dokuz fragmanın filolojik neşri amaçlanmıştır. Çalışmaya dâhil edilen dokuz fragman bugün Berlin Turfan Koleksiyonu'nda şu arşiv kayıt numaralarıyla saklanmaktadır: Mainz 261 (T III M 239/501), Mainz 267 (T II 852), Mainz 366 (T III M 239/505), Mainz 856 (T II D 29), U 2502 (T II S / T II 634), U 3525 (o. F.), U 5074 (T III M 131; T III M 131.501), U 5113 (o. F.) ve U 5158 (o. F.).

Yazının temelini oluşturan ilk fragman Mainz 261 arşiv numarasını ve T III M 239/501 buluntu işaretini taşımaktadır. Fragmanın ön ve arka yüzünde altışar satır bulunmaktadır. Yazma büyük oranda bütünlüklüdür; ancak yazmanın ön ve arka yüzündeki bazı satır sonları kelime düzeyinde hasarlıdır. Fragmanın konusunu sonsuz sayıda Bodhisattva ve Mahāsattvaların öğretisi tekerleğini (Skt. *dharmacakra*) çevirmek ve kutsal Buddhalığa erişmek gibi maksatlarla var olmaları oluşturmaktadır. Metindeki *bodis(a)t(a)vlar m(a)has(a)t(a)vlar* "Bodhisattvalar ve Mahāsattvalar" ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Fragmana ait fiziksel bilgiler Ünal tarafından (URL-01) sunulmuştur. Bu metin, çeviri yazı kısmının 001-012 satırlarını oluşturmaktadır.

Çalışmadaki ikinci fragman Mainz 267 arşiv numarasına ve T II 852 buluntu işaretine sahiptir. Fragmanın ön yüzü büyük oranda bütünlüklü bir görünüm arz ederken, arka yüzündeki satırlar, satır sonlarından kısmi hasarlıdır. Fragmanın her iki yüzünde de altışar satır mevcuttur. Bu metinde, Buddha öğretisinin yani Budizm'in tebliği, meditasyonun temrini ve bu öğretilere ilişkin oluşabilecek şüphe düşüncesini bilgelik yoluyla ortadan kaldırmanın yöntemi konu edilmiştir. Metindeki *burhan* "Buddha" kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Fragmanın katalog bilgileri Ünal tarafından (URL-02) sunulmuştur. Fragman, metnin 013-024 satırlarını oluşturmaktadır.

Bu çalışmadaki üçüncü fragmanın arşiv numarası Mainz 366 ve buluntu işareti ise T III M 239/505'tir. Metnin her iki yüzünde de altışar satır bulunmaktadır. Fragman görece bütünlüklüdür; ancak iki satırda kelime düzeyinde kısmi hasar mevcuttur. Bu fragmanda konu, hakiki öğretinin yani Budizm'in öğretilmesi ve vaaz edilmesidir. Metindeki *bodis(a)t(a)v* "Bodhisattva" kelimesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Fragmanın fiziksel özelliklerini ihtiva eden katalog bilgileri Ünal tarafından (URL-03) hazırlanmıştır. Fragman, metin kısmının 025-036. satırlarını oluşturmaktadır.

Yazıdaki dördüncü fragman, Mainz 856 arşiv kayıt numarasını ve T II D 29 buluntu işaretini taşımaktadır. Fragmanın A sayfasında on dokuz ve B sayfasında ise yirmi satır mevcuttur. Fragmanın A sayfasının ilk dört satırı büyük oranda ve son sekiz satırı kısmen hasarlıdır. Özellikle fragmanın A sayfasının son on satırında hepsi korunamamış olsa da muhtelif Buddha isimlerine değinilmektedir. Fragmanın B yüzünün ise ilk beş satırı ise büyük oranda ve son dokuz satırı da kısmen hasarlıdır. Fragmanın fiziksel durumuna ilişkin katalog bilgileri Ünal tarafından (URL-04) sunulmuştur. Bu metin, çalışmanın 037-075. satırlarını oluşturmaktadır.

Bu yazıdaki beşinci fragmanın arşiv numarası U 2502 ve buluntu işaretleri T II S ve T II 634'tür. Fragmanın her iki yüzünde de yedişar satır mevcuttur. Metin tamamen bütünlüklüdür. Fragmanın fiziksel bilgileri Ünal tarafından (URL-05) sunulmuştur. Fragman, Ünal'ın da haklı olarak belirttiği üzere, dünyevi yaşantıyı terk etme ve kusursuz aydınlanma için çabalamayı konu alan Budist bir tövbe metnidir. Bu fragman, metnin 076-089. satırlarını oluşturmaktadır.

Çalışmadaki altıncı fragman U 3525 arşiv numarasına sahipken bir buluntu işareti yoktur. Fragmanın A sayfasında beş, B sayfasında ise altı satır mevcuttur. Fragmanın B sayfası kısmen hasarlı satırlar içermektedir. Fragmanın fiziksel özellikleri Raschmann tarafından (URL-06) sunulmuştur. Bu metinde Budist kişiliklerden Guanshiyin yani Bodhisattva Avalokiteśvara ve Hormuzta Tanrı yani Indra'nın adı geçmektedir. Metin bu hâliyle *Saddharmapuṇḍarīkāsūtra*'ya ilişkin bir metin parçası görünümünü arz etmektedir. Fragman, bu çalışmanın 090-100. satırlarını kapsamaktadır.

Bu çalışmaya dâhil edilen yedinci fragman U 5074 arşiv numarasına ve T III M 131 ile T III M 131.501 buluntu işaretlerine sahiptir. Fragmanın yalnızca bir yüzünde sekiz satırlık metin vardır. Metnin ilk satırı ve son satırı büyük oranda hasarlıdır. Geriye kalan satırlar ise bütünlüklüdür. Fragmanın fiziksel özelliklerini ihtiva eden katalog bilgileri Raschmann tarafından (URL-07) hazırlanmıştır. Bu fragmanda, Bodhisattvalara ve Bodhisattva topluluğuna gösterilen saygı konu edilmiştir. Fragman, bu çalışmanın 101-108. satırlarını oluşturmaktadır.

Yazıdaki sekizinci fragman U 5113 arşiv numarasını taşır; ancak bir buluntu işareti yoktur. Fragmanın yalnızca bir yüzünde dokuz satırlık metin vardır. Fragmanın ilk iki ve son üç satırı büyük oranda hasarlıdır. Fragmana ilişkin fiziksel bilgiler Raschmann tarafından (URL-08) sunulmuştur. Metinde Amitābha, Vairocana, Ratnakośa ve Ratnaśikhin gibi Buddhalara saygı söz konusudur. Bu metin parçası, çalışmanın 109-117. satırlarını oluşturmaktadır.

Çalışmaya dâhil edilen dokuzuncu ve son fragmanın arşiv numarası U 5158'dir; fakat fragmanın bir buluntu işareti yoktur. Fragmanın bir yüzünde dokuz satırlık metin vardır. Metnin ilk satırı ve son satırı belli oranda hasarlıdır. Metinde Viśvabhū, Krakucchanda, Kanakamuni, Kāśyapa ve Śākyamuni başta olmak üzere çeşitli Buddhalara ait saygı ifadesi söz konusudur. Fragman hakkındaki fiziksel bilgileri Raschmann (URL-09) sunmuştur. Bu fragman, çalışmanın 118-126. satırlarını oluşturmaktadır.

Bu çalışma, söz konusu dokuz fragmanın yazı çevirimini, harf çevirisini, aktarımını, açıklamalarını, dizin ve sözlüğünü içermektedir. Çalışmanın metin kısmında fragmanların yazı çevirimi ve harf çevirisine yer verilmiş ve *Uigurisches Wörterbuch*'taki yöntem (krş. Röhrborn, 1977-1998: 9-10 ve s. 13-14; Röhrborn, 2010: XXXIII-XXXV) takip edilmiştir. Metin 126 satırdan oluşmaktadır; fakat metindeki on satırın yoğun hasara maruz kaldığını belirtmek gerekir. Eski Uygurca metnin aktarma kısmında satır satır bir aktarım izlenmiştir. Çalışmadaki açıklamalar kısmında alıntı sözcüklere, tamamlamalara ve Budist terimlere odaklanılmıştır. Dizin ve sözlük kısmında ise metinde bütünlüklü olarak tespit edilen her sözcük madde başı olarak alınmış ve bunların metindeki bütün yazım biçimlerine değinilmiştir.

Eski Uygurca Metin

01

[Katalog Bilgisi: URL-01]

Mainz 261 (T III M 239/501)

ön

- (001) 01 *bod[is(a)t(a)v]lar m(a)has(a)t(a)vlar udaçı boldılar ,, ävrilnçsiz nom tilg[änin] pwd//// l'r mq'stv l'r 'wd'çy pwlđy l'r ,, 'vrylynçsyz nwm tylk////*
- (002) 02 *äviregäli ,, yänä bar ärtilär ,, orton miñ yertinçü p(a)r(a)manul[a]rı 'vyrk'ly ,, y'n' p'r rty l'r ,, 'wrtwn mynk yyrtynçw prm'nw l'ry*
- (003) 03 *sanınça bodis(a)t(a)vlar m(a)has(a)t(a)vlar udaçı boltılar ,, s'nynç' @ pwdys/v l'r mq'stv l'r 'wd'çy pwlty l'r ,,*
- (004) 04 *arıg süzök nom tilgänin ävirgäli ,, yänä ymä bar 'ryq swyz wk @ nwm tylk'nyn 'vyrk'ly ,, y'n' ym' p'r*
- (005) 05 *ärdilär ,, kiçig [miñ] yertin[çün] p(a)r(a)manuları sanınça bodis[(a)t(a)v]- 'rdy l'r ,, kyçyk //// yyrtyn// ///k prm'nw l'ry s'nynç' pwdys//*
- (006) 06 *lar m(a)has(a)t(a)vlar t[ört] t[ug]umta tüz ilinçsiz yeg tüzü kön[i] l'r mq'stv l'r t//// t//wm t' twyz 'ylynçsyz yyk twyz w kwyn/*
- arka
- (007) 01 *tuymak at(l)g idok burhan kutın bulgalı tæg[in]mäk birl[ä] twym'q' 'tlq 'ydwä pwrq'n äwtyn pwlä'ly t'k//m'k pyrl/*
- (008) 02 *yänä ymä bar [är]tilär ,, tört kata tö[r]t ... .. y'n' ym' p'r //ty l'r ,, twyrt q't' tw//t //d//// ,,*
- (009) 03 *yertinçünün p(a)r(a)manuları sanın[ça] bodis(a)t(a)vlar m(a)has(a)t(a)v- yyrtynçw @ nwnk prm'nw l'ry s'nyn// pwdystv l'r mq'stv*
- (010) 04 *lar tört tugumta burhan kutın bultaçılar ,, [yänä] l'r twyrt @ twqwm t' pwrq'n äwtyn pwl't'çy l'r ,, ////*
- (011) 05 *ymä bar ärdilär ,, üç kata tö[r]t divip yerti[nçün] ym' p'r 'rdy l'r ,, 'wyç q't' twy// dyvyp yyrtyn////*
- (012) 06 *p(a)r(a)[man]u[ll]arı sanınça bodis(a)t(a)vlar m(a)has(a)t(a)vlar ,, ... üç ... pr//w l'ry s'nynç' pwdystv l'r mq'stv l'r ,, /... l'r 'wyç ...*

02

[Katalog Bilgisi: URL-02]

Mainz 267 (T II 852)

ön

- (013) 01 ür keç bolup temin burhanig kördäçilärk[ä]
 `wyr kyç pwlwp tymyn pwrq`n yq kwyrd`çy l`rk/
 (014) 02 olarka nomlayurm(ä)n burhanig alp tuşguluk ol [,]
 `wl`r q` nwm l`ywr mn pwrq`n yq `lp twşqwlwq `wl //
 (015) 03 mäniñ bilgä biliglig küçüm muntag ärür ,,
 m`nynk pylk` @ pylyklyk kwyçwm mwnt`q `rwr ,,
 (016) 04 bilgä biliglig y(a)rukum üzä yaruturm(ä)n
 pylk` pylyk @ lyk yrwqwm `wyz `y`rwtwr mn
 (017) 05 özüm yaşım uzatı sansız sakışız k(a)lpt[akı]
 `wyz wm y`şym `wz `ty s`nsyz s`qyş syz klp t//
 (018) 06 ür keç üdtinbärü bışru[nma]k üzä bolmış m[(ä)n]
 `wyr kyç `wydtnp`rw pyşrw//`q `wyz `pwlmyş m/
 arka

beşinç yüz on ,,

pyşynç ywz `wn ,,

- (019) 01 sizlärniñ bar ärsär bil[g]ä biliginizlär ,, ...
 syz l`r nynk p`r `rs`r pyl`/` pylykynkyz l`r ,, ...
 (020) 02 näñ idi bo savka sezinmäñlär ,, ...
 n`nk `ydy pw s`v q` syz ynm`nk l`r ,, ...
 (021) 03 tarkarıp ikirçgü sezik köñülüg ...
 t`r q`ryp @ `ykyrçkw syz yk kwnkwlwk p//...
 (022) 04 burhan y(a)rılıgı çin kertü ol näñ idi ... ..
 pwrq`n yrly @ qy çyn kyrtw `wl n`nk `ydy `z /... ..
 (023) 05 inçä k(a)ltı ... .. uz alın altagın ,, ...
 `ynç` qıty `yt//ny `wz `lyn `lt`q yn ,, ...
 (024) 06 ämläkälir öñädtürkälir üçün kal bolup kodurmuş ...
 `ml`k`lyr `wynk`dtwrk`lyr `wyçwn q`l pwlwp qwdwrmış ...

03

[Katalog Bilgisi: URL-03]

Mainz 366 (T III M 239/505)

ön

- (025) 01 biz kamagun kertüdin ... .. tæg äşidip ,, ,,
 pyz q`m`qwn kyrtwdyn .../myş t`k `şydyp ,, ,,
 (026) 02 bo savlarka idi sezikim(i)z täginmäz ,,
 pw s`v l`r q` `ydy syz ykymz t`kynm`z ,,
 (027) 03 küşüşüm ol atı kötrülmüş kälmadök üdtäkilär üçün ,,
 kwyswşwm `wl @ `ty kwyrwlmyş k`lm`dwk `wydt`ky l`r `wyçwn ,,
 (028) 04 kenjürü nomlayu y(a)rılıkap açä yada ukıtu y(a)rılıkazun ,,
 kynkwrw nwm @ l`yw yrlyq`p `ç` y`d` wqytw yrlyq`z wn ,,
 (029) 05 kimlär birök bar ärsärlär bo nom ärdinig ,, ,,
 kym l`r pyrwk p`r `rs`r l`r pw nwm `rdynyk ,, ,,
 (030) 06 siz yad[d]açı iki arvı köñül tutup kertgünmädaçi... ,,
 syz y`d`çy `yky `rvy kwnkwl twtwp kyrtkwnm`d`çy... .. ,,
 arka

beşinç beş tokuz on ,,

pyşynç pyş twqwz `wn ,,

- (031) 01 inçip ötrü olar üç y(a)vlak yolta tüşgäy[lär] ,, ,,
 `ynçyp `wytrw `wl`r `wyç yvl`q yvl t` twyşk`y /// ,, ,,
 (032) 02 küşüşüm täginür amtı ukıtu nomlayu y(a)rılıkazun ,, ,,
 kwyswşwm t`kynwr `mty `wqytw nwml`yw yrlyq`z wn ,, ,,
 (033) 03 kim bo kamag ülgüsüz sansız bodis(a)t(a)vlarig ,, ,,
 kym pw @ q`m`q `wylkwszw s`nsyz pwdystv l`ryq ,, ,,
 (034) 04 näçükin ... azk(ı)ya üd kolu üzä ,, ,,
 n`çwkyn @ / `z qy `wyd qwlw `wyz ` ,, ,,

- (035) 05 ütläyü ärigläyü y(a)rlikap köñül öritdäçi y(a)rlikap ,, ,,
 `wydl`yw `rykl`yw yrlyq`p kwnkwł `wrytd`çy yrlyq`p ,, ,,
- (036) 06 ävri/İNçİsz yanmaksız *yarın* turkuru y(a)rlikadı ärki ,, ,,
 `vrylynçsyz y`nm`qşyz y`nkyn twrqwrw yrlyq`dy `rky ,, ,,

04

[Katalog Bilgisi: URL-04]

Mainz 856 (T II D 29)

A sayfası

- (037) 01 ... ..
 ... ..p/... ..
- (038) 02 ... ..
 ... ..dt` ... ..
- (039) 03 ... ..
 ... ..yyk py/... ..
- (040) 04 ... ..
 ... ..mt/... my/wl/... ..
- (041) 05 ... .. y(a)rlikadı ärsä[r] ... ..
 ... .. yrlyq`dy `rs`/ ... ..
- (042) 06 ... .. kamag beş ažun ... ..
 ... .. / myş q`m`q pyş `ž wn ...l ...
- (043) 07 ... .. birlä munçulayu yeg baştınki
 ...//... pyrl` mwnçwl`yw yyk p`ştynqy y
- (044) 08 köni tüz tuymakıg tuyup üzäliksiz üstün-
 kwyny twyz twym`qyq twywp `wyz `lyksyz `wystwn
- (045) 09 ki yeg burhan kutın bulayın ,, takı ymä
 ky yyk pwrq`n qwtyn pwl`yyn ,, t`qy ym`
- (046) 10 k(a)ltı nätäg amirtayuşe (*oku: amita-ayuşe*) atl(i)g t(ä)ñri burhan
 qłty n`t`k `myrt`ywyşy `tlq tñkry pwrq`n
- (047) 11 [su]ryap(i)r(a)be atl(i)g t(ä)ñri burhan ,,
 //ry `prpy `tlq tñkry pwrq`n ,,
- (048) 12 ... .. atl(i)g t(ä)ñri burhan [,]
 ... .. /y `tlq tñkry pwrq`n //
- (049) 13 ... .. atl(i)g t(ä)ñri bu[r]han [,]
 ... .. `tlq tñkry pw/q`n //
- (050) 14 ... .. atl(i)g t(ä)ñri bur[han] ,,
 ... .. `tlq tñkry pwr/// //
- (051) 15 ... .. atl(i)g t(ä)ñri burhan [,]
 ... .. `tlq tñkry pwrq`n //
- (052) 16 ... .. [at]l(i)g t(ä)ñri burhan ,,
 ... .. //lq tñkry pwrq`n ,,
- (053) 17 ... .. [a]tl(i)g t(ä)ñri burhan ,,
 ... .. //tlq tñkry pwrq`n ,,
- (054) 18 ... .. atl(i)g t(ä)ñri burhan ,,
 ... .. `tlq tñkry pwrq`n ,,
- (055) 19 ... .. atl(i)g t(ä)ñri burhan ,,
 ... .. `tlq tñkry pwrq`n ,,

B sayfası

- (056) 01 ... ..
 ... ..q... ..
- (057) 02 ... ..
 ... ..wr q... ..
- (058) 03 ... .. amtı ... ..
 ... .. /y `mtı ... ..
- (059) 04 ... ..
 ... ..l`r t/m/wm/ ... ..
- (060) 05 ... .. üz[äliksiz]
 ... .. /wyz ly `wyz //////
- (061) 06 [üs]tünki yeg köni tüz tuymak ... ..

- (062) 07 ///twnky yyk kwyny twyz twym'q ... ..
... .. bilü y(a)rlikamışları[n] körk... ..
tw/yn pylw yrlyq'myš l'ry/ kwyrk... ..
- (063) 08 [y(a)]rlikap ,, nomlug tilgän örip ülgüsüz
/rlyq'p ,, nwmlwq tylk'n 'wyrp 'wylkwszw
- (064) 09 sansız tınl(i)glarıg ozguru kutgaru y(a)rli-
s'nsyz tynlq l'ryq 'wz qwrw qwtq'rw yrly-
- (065) 10 kadılar ,, y(a)rlikayurlar ärsär ,, ançulayu m(ä)n
q'dy l'r ,, yrlyq'ywr l'r 'rs'r ,, 'nçwl'yw mn
- (066) 11 [o]l tüzmiş kamag tınl(i)g oğları birök og-
// twyz myş q'm'q tynlq 'wql'ny pyrkw 'wq
- (067) 12 [şat]ıg [yöl]äşürügsüz üstün ... ..
///yq ///'şwrwkszw 'wystwn ... ..
- (068) 13 ... .. ädgüläriğ ägsüksüz ... ..
... ..// 'dkwl'ryk 'kswkszw t/... ..
- (069) 14 ... .. muñçulayu ... ..
... ..yp mwnçwl'yw ... 'nky/... ..
- (070) 15 ... .. [ki]linçların ... ..
... ..//lynç l'ryn 'wy//... ..
- (071) 16 k(ä)rgäk ,, ,, bo tetir ... ..
krk'k ,, ,, pw tytyr k... ..
- (072) 17 törlüg alp tarıkguluk ... ..
twyrlwk 'lp t'ryqqlwq ... ..
- (073) 18 ağır ayıg kılınçlarıg ... ..
'qyr 'yyq qylynç l'ryq ... ..
- (074) 19 ketärgülük yeg baştınkı ... ..
kyl'rkwkwk yyk p'stynqy ... ..
- (075) 20 anın t(ä)ñrilär eligi ... ..
'nyn tnkry l'r 'ylyky y... ..

05

[Katalog Bilgisi: URL-05]

U 2502 (T II S / T II 634)

A sayfası

- (076) 01 täginürm(ä)n alku sezik sakıglarıg kalısız
t'kynwr mn 'lqw syz yk s'qyq l'ryq q'lysyz
- (077) 02 tarkarmak üzä seziksiz sakıgsızka
t'rq'rm'q 'wyz 'syz yksyz s'qyq syz q'
- (078) 03 nomlug tatıg üzä üklmiş köñüllüg-
nwmlwq t'tyq 'wyz 'wyklymyş kwnkw lwk
- (079) 04 kä alku yertinçülüg vişaylarıg
k' 'lqw yyrtynçw lwk vyž 'y l'ryq
- (080) 05 kuzmiş yanturmuşka muğit dyan
q wz myş y'ntwrmyş q' mwtyt dy'n
- (081) 06 üzä ögrünçlüg sävinçligkä
'wyz 'wykrwnç lwk s'vynç lyk k'
- (082) 07 ävdin barkdın ünüp toyın dentar bolmış
'vdyn p'rqdy n 'wynwp twyyn dynt'r pwlmyş

B sayfası

- (083) 01 m(ä)n ,, köñül üzä yıgmiş ayıg kılınçlarımnıñ
mn ,, kwnkw l'wyz 'yyqmyş 'yyq qylynç l'rym nynk
- (084) 02 arımaki bolzun ,, ,, t(ä)ñrilärniñ elintä didim
'rym'qy pwlz wn ,, ,, tnkry l'r nynk 'ylynt' dydym
- (085) 03 psaklıg oronta şala söğüt tüpintä tigirt-
ps'qlyq 'wrwn t' ş'l' swykwt twypynt' tykyrt
- (086) 04 siz oronta tün yarımında kedin yınak yölänip
syz 'wrwn t' twyn y'rymynt' kydyn yynk'q ywyl'nyp
- (087) 05 birlä öglügin köñüllügin täñ köñül täginü
pyrl' 'wyklwkyn kwnkw lwkyn t'nk kwnkw t'kynw

- (088) 06 beçin yıl säkizinç ay säkiz yañıka ut(a)raşad
pıçyn yıl s'kyz ync' 'y s'kyz y'nkyq' 'wtr's't
(089) 07 yultuzka raudre atl(i)g muhurt üdintä köni tüz
ywlwtwz q' r'wtry ''tlq mwqwert 'wydynt' kwyny twyz

06

[Katalog Bilgisi: URL-06]

U 3525 (o. F.)

A sayfası

[y]üz al[tı]

/wz ''l//

- (090) 01 [är]klig kuanşı-im bodis(a)t(a)v o[l] [tı]nl(i)gl[ar]k[a]
//klyk qw'nşy 'ym pdystv '// //nlq l// q/
(091) 02 m(a)habr(a)hme ulug äzrua t(ä)ñri körkin körgitip
mq'prqmy 'wlvq 'z rw' tnkry kwyrkyn kwyrkytyp
(092) 03 nom nomlayu kutgaru[r] ,, ,, birök kim [k]ayu t[ı]nl(i)gl[ar]
nwm nwml'yw qwtq'rw/ ,, ,, pyrwk kym /'yw ty/// l'r
(093) 04 t(ä)ñri hanı hormuzta t(ä)ñri orniña ... ..
tnkry q'ny qwrmwz t' tnkry 'wrnynk' sy/...///
(094) 05 strayastrış t(ä)ñri yeri[nt]ä turguluk [iş küdü]g
str'y'stryş tnkry yyry// ' twraqwlvä /// ///k

B sayfası

- (095) 01 ädgülär başın ulsuz tüpsüz ädgülärkä tükäl-
'dkw l'r p'syn 'wlszw twyp swz 'dkw l'rk' twyk'l
(096) 02 ligi üzä uçsuz kızıgsız mäñgülig ädgül[är]kä
lyky 'wyz ' 'wçswz qydyqsyz m'nkkwlwk 'dkw l//k'
(097) 03 tükällig tep ... .. burhan kutı nirvan
twyk'l lyk typ ''dd//y/ ...//rqw pwrq'n qwty nyrv'n
(098) 04 tep tegülük ... .. üzä alku nomnuñ tüz-
typ tykwlvk twyz //.../ 'wyz ' 'lqw nwm nwnk twyz
(099) 05 [ü]mäkkä ... .. [ç]n kertü tözi tep til(ä)miş
/lm'k k' //kmys /yn kyrtw twyz y typ tylmys
(100) 06 ... ol säkizinç bil[i]gdin ... .. arıg
.../ 'wl s'kyz ync' pyl/k dyn //...t'çy ''ryq q

07

[Katalog Bilgisi: URL-07]

U 5074 (T III M 131; T III M 131.501)

ön

- (101) 01 ... ..
... ..
(102) 02 ta yığılmış alku kamag bodis(a)t(a)vlarka
t' yyqylymys ''lqw q'm'q pdystv l'r q'
(103) 03 yükünürm(ä)n tužit ordotaki alku kamag
ywkwvwrmn twž yt 'wrdw t'qy ''lqw q'm'q
(104) 04 bodis(a)t(a)vlarka yükünürm(ä)n adın yertinçüdin
pdystv l'r q' ywkwvwrmn ''dyn yyrtynçwdyn
(105) 05 kältäçi alku kamag bodis(a)t(a)vlar kuvragıña
k'lt'çy ''lqw q'm'q pdystv l'r qwvr'qynk'
(106) 06 [yü]künürm(ä)n öñtün yınaktın kältäçi
//kwnvwrmn 'wynkdwn yynk'q tyn k'lt'çy
(107) 07 [alku] kamag bodis(a)t(a)vlar kuvragıña ...
///// q'm'q pdystv l'r qwvr'qynk' ...
(108) 08 ... ..
... ..d... ..

08

[Katalog Bilgisi: URL-08]

U 5113 (o. F.)

ön

- (109) 01 kutiņa yükünür[m(ä)n künün yınak y(a)rlikadaçı]
qwtynk' ywkwnwr// // // // // // // // // //
- (110) 02 ärdini tugumlug *burhan* [kutiņa ,, yükünürm(ä)n]
'rdyn twqwmıwq pwrq'n // // // // // // // //
- (111) 03 kedin yınak y(a)rlikadaçı ülgüsüz [ya]şlıg [abita]
kydyn yynk'q yrlyq'd'çy 'wylkwsz //ş lyq // // //
- (112) 04 burhan kutiņa ,, yükünürm(ä)n tagdin y[ınak]
pwrq'n qwtynk' ,, ywkwnwrmn t'qdyn y// // //
- (113) 05 y(a)rlikadaçı *korıgsız* [ä]dgükä *tükällig burha*[n]
yrlyq'd'çy qwrıysyz /dkwk' twyk'l lyk pwrq'/
- (114) 06 kutiņa ,, yükünürm(ä)n otra oronta ...
qwtynk' ,, ywkwnwrmn 'wtr' 'wrwnt' ...
- (115) 07 [y(a)rlikadaçı vairo]şanta at(lı)g burhan kuti[ņa ,,]
// // // // // // // // // // // // // //
- (116) 08 [yükünürm(ä)n ratna]koşe [bur]han k[utiņa ,,]
// // // // // // // // // // // // // //
- (117) 09 [yükünürm(ä)n ratna]şiki [burhan kutiņa ,,] ...
// // // // // // // // // // // // // //

09

[Katalog Bilgisi: URL-09]

U 5158 (o. F.)

ön

- (118) 01 yükünü[rmän] ... ..
ywkwnw// // // // // // // // // //
- (119) 02 yükünürm(ä)n vişbabu (*oku: vişvabu*) [burhan kutiņa ,,]
ywkwnwrmn vyşp'pw // // // // // // // //
- (120) 03 yükünürm(ä)n kr(a)kasunde burhan [kutiņa ,,]
ywkwnwrmn krk'swnty pwrq'n // // // // // //
- (121) 04 yükünürm(ä)n kanakamuni burhan kuti[ņa ,,]
ywkwnwrmn k'n'k'mwny pwrq'n qwt// // //
- (122) 05 yükünürm(ä)n kaşip burhan kutiņa ,,
ywkwnwrmn k'syp pwrq'n qwtynk' //
- (123) 06 [yü]künürm(ä)n şakimuni burhan *kutiņa* [,,]
//kwnwrmn ş'kymwny pwrq'n qwtynk' //
- (124) 07 ... .. ançulayu kälmiş burhan k[utiņa ,,]
twy/...d...wqıwq 'nçwl'yw k'lmyş pwrq'n q// // //
- (125) 08 yükünü[rm(ä)n tü]zudin yaltrık[ıg] ... ..
ywkwnw// // // // // // // // // //
- (126) 09 burhan k[u]t[ı]ņa ... ..
pwrq'n q/t// // // // // // // // // //

Eski Uygurca Metnin Aktarması

Mainz 261 (T III M 239/501)

(ön) (001) Bod[hisattva]lar, Mahāsattvalar muktedir oldular. Döndürülemez öğreti teker[leğini] (Skt. *dharmacakra*) (002) çevirmek için yine mevcut oldular. Orta binlik dünya zerrel[e]ri (003) sayısınca Bodhisattvalar, Mahāsattvalar muktedir oldular. (004) Saf₂ öğreti tekerleğini (Skt. *dharmacakra*) çevirmek için sonra tekrar mevcut (005) oldular. Küçük [binlik] dün[yanı]n zerreleri sayısınca Bod[hisattva]lar, (006) Mahāsattvalar d[ört] d[oğ]umda (Skt. *caturyonı*) eşit, bağımsız, en iyi, düz ve gerçek (arka) (007) aydınlanma adlı kutsal Buddhalığı elde etmek için duygu ile (008) sonra tekrar mevcut [ol]dular. Dört defa, d[ört] ... .. (009) dünyanın zerreleri sayısınca Bodhisattvalar, Mahāsattvalar (010) dört doğumda (Skt. *caturyonı*) Buddhalığı elde edecekler. Sonra (011) [tekrar] mevcut oldular. Üç defa, dört kıta dün[yanın] (012) zer[re]leleri sayısınca Bodhisattvalar, Mahāsattvalar ... üç ...

Mainz 267 (T II 852)

(ön) (013) Uzun zaman₂ olup derhâl Buddha'yı görecek olanlar[a], (014) onlara Buddha'yı vaaz ederim, [bu] güç tesadüf edilendir. (015) Benim bilgelikli gücüm bunun gibidir. (016) Bilgelikli ışıltımla aydınlatıyorum. (017) Benim yaşımla₂ her zaman sayısız *kalpa*daki (018) uzun zamandan₂ beri (meditasyona yönelik) temrin yapmışım. (arka) beşinci [bölüm], yüz on[uncu yaprak] (019) Sizlerin bilgeliliğiniz varsa, ... (020) bu söze katiyen₂ endişelenmeyiniz. (021) Şüphe₂ düşüncesini ortadan kaldırıp ... (022) Buddha öğretisi hakikidir₂. Katiyen₂ ... .. (023) Tıpkı bunun gibi ... .. mahir yöntem₂ ... .. (024) iyileştirmek₂ için yanılıp kaleme almış ...

Mainz 366 (T III M 239/505)

(ön) (025) Biz hepimiz hakikatten ... .. gibi duyup (026) bu sözlere (karşı) hiç şüphemiz yoktur. (027) Arzum (şudur ki) adı yüceltilmiş gelecektekiler₂ için (028) ayrıntılı (biçimde) öğreti(yi) vaaz etmeyi buyurarak ayrıntısıyla₂ öğretme lütfunda bulunsun. (029) Bundan başka kimler varsa, bu öğreti mücevherini (030) siz(lere) yavacak iki şüphe düşüncesini elde tutup inanmayacak ... (arka) beşinci [bölüm], seksen beşinci [yaprak] (031) Tabi sonra onlar üç kötü yolda düşecek[ler]. (032) Arzum şudur ki şimdi öğretme ve vaaz verme lütfunda bulunsun. (033) Nitekim bütün bu sayısız₂ Bodhisattvaları (034) niçin ... çok az zaman₂ ile (035) öğüt verme₂ lütfunda bulunarak bir zihniyet yaratma₂ lütfunda bulunarak (036) döndürülemez₂ biçimde belki uzunluğunca buyurdu.

Mainz 856 (T II D 29)

(A sayfası) (037) ... .. (038) ... .. (039) ... .. (040) ... .. (041) ... buyurdu ise ... (042) ... bütün beş varlık biçimi (Skt. *pañcagati*) ... (043) ... ile bu şekilde en iyi₂ (044) düz ve gerçek aydınlanmayı hissedip aşamaz, (045) en üstün₂ Buddhalığı elde edeyim. Bundan başka (046) yani nasıl Amitāyus adlı Buddha (047) Sūryaprabha adlı Buddha (048) ... adlı Buddha (049) ... adlı Buddha (050) ... adlı Bud[dha] (051) ... adlı Buddha (052) ... adlı Buddha (053) ... adlı Buddha (054) ... adlı Buddha (055) ... adlı Buddha (B sayfası) (056) ... .. (057) ... .. (058) ... .. şimdi ... (059) ... .. (060) ... .. en [üstün], (061) en iyi, doğru ve düz aydınlanma ... (062) ... .. bilerek buyurmuşlarını şekil... (063) [bu]yurup öğreti tekerleği (Skt. *dharmacakra*) oluşup sayısız₂ (064) canlıları kurtarmayı₂ lütfettiler. (065) Lütfederlerse, bu şekilde ben, (066) o, düzenlemiş bütün canlı evladı, eğer (067) mukayese ve kıyas kabul etmez üst ... .. (068) ... .. erdemleri eksiksiz ... .. (069) ... .. böylece ... .. (070) ... .. [a]mellerini ... .. (071) gerek. Budur. ... .. (072) türlü zor kaybolan ... .. (073) pek çok günahları₂ ... .. (074) giderecek en iyi₂ ... .. (075) bu sebeple Tanrılar hükümdarı ... ..

U 2502 (T II S / T II 634)

(A sayfası) (076) hissederim. Bütün şüpheleri₂ eksiksiz (077) ortadan kaldırmak ile şüphesize₂, (078) öğretiye sahip tat ile artmış gönüllüye, (079) bütün dünyevi duyulara (080) ara vermiş ve terk etmişe, mutluluk meditasyonu (081) ile sevinçliye₂, (082) evden barktan ayrılıp rahip (Skt. *bhikṣu*) ve dindar (Skt. *śramaṇa*) olmuş (B sayfası) (083) ben. Gönülümde birikmiş günahlarım (084) temizlensin. Tanrıların ülkesinde alın çemberi₂ (085) yerinde, *sāla* ağacı dibinde, gürültüsüz (086) yerde, gece yarısında, batıya yönelip (087) derhâl düşünüp taşınmayla₂ soğukkanlılık hissedip (088) maymun yılı(nın) sekizinci ayının sekizinci günü *uttarāśādhā* (089) yıldızına *raudra* adlı kırk sekiz dakikalık müddette (Skt. *muhūrta*) doğru ve düz

U 3525 (o. F.)

(A sayfası) [y]üz al[tı] (090) [gü]çlü Guanshiyin (Skt. *Bodhisattva Avalokiteśvara*) o [ca]nl[ı]l[ar]ja (091) Mahābrahma₂ Tanrı görünüşünü gösterip (092) öğreti (Skt. *dharmā*) vaaz ederek kurtarı[r]. Eğer [h]erhangi can[lı]l[ar] (093) Tanrılar hükümdarı Hormuzta Tanrı (Skt. *Indra*) yerine ... .. (094) *trāyastriṃśa* göğünde durmak için iş [gü]ç₂ (B sayfası) (095) özelliklerin başlangıcını sonsuz₂ özelliklere (096) sahipliği ile sonsuz₃ özellikli[er]e (097) sahip olan diyerek ... .. Buddhalık, *nirvāṇa* (098) diye söyleyecek ... .. ile bütün öğretinin (099) tertip edilmesine ... .. hakikat₂ esası diyerek dilemiş (100) ... sekizinci bilinçten ... .. saf

U 5074 (T III M 131; T III M 131.501)

(ön) (101) ... .. (102) birikmiş bütün₂ Bodhisattvalara (103) secde ederim. *Tuṣita* sarayındaki bütün₂ (104) Bodhisattvalara secde ederim. Öteki dünyadan (105) gelecek bütün₂ Bodhisattvalar topluluğuna (106) [se]cde ederim. Doğudan gelecek (107) [büt]ün₂ Bodhisattvalar topluluğuna ... (108) ... ..

U 5113 (o. F.)

(ön) (109) kutsallığına (secde ederim). [Güney(den) emredecek] (110) mücevher doğumlu Buddha [kutsallığına secde ederim.] (111) Batı(dan) emredecek sayısız [ya]şlı [Amitābha] (112) Buddha kutsallığına [secde ederim.] Kuzey(den) (113) emredecek kısıtlamasız fazilete sahip Buddha (114) kutsallığına secde ederim. Orta yerde ... (115) [emredecek Vairo]cana adlı Buddha kutsallığına secde ederim. (116) [Ratna]kośa [Budd]ha k[utsallığına secde ederim]. (117) [Ratna]śikhin [Buddha kutsallığına secde ederim].

U 5158 (o. F.)

(ön) (118) secde ed[erim]. ... .. (119) Viśvabhū [Buddha kutsallığına] secde ederim. (120) Krakucchanda Buddha [kutsallığına] secde ederim. (121) Kanakamuni Buddha kut[sallığına] secde ederim. (122) Kāśyapa Buddha kutsallığına secde ederim. (123) Śākyamuni Buddha kutsallığına [sec]de ederim. (124) ... .. böylece gelmiş Buddha k[utsallığına] (125) [ta]m parılıtlı [lı] ... .. secde ederim. (126) Buddha k[u]t[sallığın]a ... ..

Açıklamalar

(001) *bod[is(a)t(a)v]lar*: Bu tamamlama için krş. 003. satır.

(001) *m(a)has(a)t(a)v+lar*: Bu sözcük, Skt. *mahāsattva* “büyük varlık” (Monier-Williams, 1899: 801b; Edgerton, 1953: 426b) sözüne dayanmaktadır ve Çin. eş değeri 摩訶薩 *mohesa* (DDB; Hirakawa, 1997: 561a) biçimindedir.

(001) *tilg[änin]*: Bu tamamlama için krş. 004. satır.

(002) *p(a)r(a)manu*: Bu söz, Skt. *paramāṇu*’ya “son derece küçük parçacık veya atom” (Monier-Williams, 1899: 588b; Edgerton, 1953: 319b) dayanmaktadır, ayrıca Toharcanın A diyalektinde *paramāṇu* ~ *paramānu* “atomus” (Poucha, 1955: 161) ve Toharcanın B diyalektinde *paramānu* “atom” (Adams, 2013: 380) biçimindedir.

(004) *nom tilgän+in*: Bu ifade “öğreti tekerleği, *dharma* tekerleği” (Wilkens, 2021: 496b; Tokyürek, 2019: 215) anlamına gelmektedir ve Skt.de *dharmacakra* “öğreti tekerleği veya silsilesi” (Monier-Williams, 1899: 511a; Edgerton, 1953: 277b) ve Çin.de 法輪 *fa lun* “*dharma* tekerleği” (DDB; JEBD, 1979: 118a; Hirakawa, 1997: 718b) karşılığındadır.

(005) *kiçig [miñ] yertin[çünü]ḡ*: Bu tamamlamanın temelini oluşturan benzer bir ifade için krş. *orton miñ yertinçü p(a)r(a)manul[a]rı* 002. satır.

(006) *bodis(a)t(a)v]lar*: Bu tamamlama için krş. 003. satır.

(006) *t[ört] t[ug]umta*: Bu tamamlama kesinlik arz etmese de 010. satıra dayanır. Bu ifade, Çin. 四生 *sisheng* “dört tür doğum” (Giles, 1912: 1199c, §9865) ve Skt. *caturyonī* “dört tür doğum” (JEBD, 1979: 288b; Hirakawa, 1997: 279b; Soothill ve Hodous, 1937: 178b; Tokyürek, 2019: 353) karşılığındadır.

(008) *tö[r]t ... ..*: Bu satır, *tö[r]t [divip]* biçiminde tamir edilebilirdi; ancak ilgili satırdaki mevcut harf kalıntısı bu görüşü doğrulamamaktadır.

(010) *[yänä]*: Bu tamamlama için krş. 008. satır.

(011) *yerti[nçünüḡ] p(a)r(a)[man]u[l]arı*: Bu tamamlama için krş. 009. satır.

(024) *ämlä-kälir öḡädtür-kälir*: Daha evvelki EUyg. metinlerde tanıklanmamış bu ikileme “tedavi etmek₂, iyileştirmek₂” anlamındadır (ancak yine de krş. *ämlät- öḡädtür*- Şen, 2002: 99; Karaman, 2022: 141).

(028) *aça yada*: Bu ikileme “ayrıntılı₂, detaylı₂” (Wilkens, 2021: 3b; ayrıca krş. *aç- yad*- Şen, 2002: 6; Ölmez, 2017: 248; Karaman, 2022: 420) anlamındadır.

(036) *yaḡın*: Bu okuma kesinlik arz etmez.

(042) *beş aḡun ... ..*: Satırın *tın(l)ıḡlar* mı *tın(l)ıḡ oḡlanı* mı şeklinde tamamlanacağı belirsizdir; bu sebeple tamamlama yoluna gidilmemiştir.

(046) *amirtayuşe (oku: amita-ayuşe)*: Bu ifade, Skt. *amitāyus*’a (Monier-Williams, 1899: 81c; Edgerton, 1953: 63b) dayanmaktadır.

(047) *[su]ryap(i)r(a)be*: Bu ifade, Skt. *sūryaprabha*’ya (Monier-Williams, 1899: 1243c; Edgerton, 1953: 605a) dayanmaktadır.

(060) *üz[äliksiz]*: Bu tamamlama için krş. 044. satır.

(079) *viḡay+larıḡ*: EUyg.da bu sözcük ekseriyetle *viḡay* şeklinde tanıklanmış olsa da metinde yazım <vyḡ ’y> şeklindedir. Bu ifade, Toharcanın A diyalektinde *viḡay* “objectum sensüs” (Poucha, 1955: 282), Toharcanın B diyalektinde *viḡai* (Adams, 2013: 622) ve *viḡai* “duyuların aralığı; duyuların nesnesi” (Adams, 2013: 657) biçimlerinde tanıklanmıştır. Sözcük, esasen

- Skt. *viṣaya*'ya "(etki veya faaliyet) alanı" (Monier-Williams, 1899: 997a; Edgerton, 1953: 502a) dayanmaktadır.
- (080) **muğit**: Bu ifade, Toharcanın A diyalektinde *mudit* "laetatus, laetus" (Poucha, 1955: 229) şeklinde tanıklanmış olup Skt. *muditā*'ya "neşe" (Monier-Williams, 1899: 822b; Edgerton, 1953: 434b; Davids ve Stede, 1921-25: 537) dayanmaktadır.
- (080) **psaklıg**: Sözcük, Soğd. *ps'k*'a "çelenk, taç" (Gharib, 1995: 298b, §7435) dayanmaktadır.
- (085) **şala**: Bu söz, Skt. *śāla*'ya "bir çeşit ağaç, *shorea robusta*" (Monier-Williams, 1899: 1067a; Wilkens, 2021: 642b) dayanmaktadır.
- (088) **ut(a)raşad**: Bu sözcük, Skt. *uttarāśādhā* "Ay'ın Dünya etrafındaki aylık hareketindeki 21. istasyonun adı" (Monier-Williams, 1899: 178c; Wilkens, 2021: 785b) anlamındadır.
- (089) **raudre**: Daha evvelki EUyg. metinlerde tanıklanmayan bu sözcük, Skt. *raudra* ile alakalı olmalıdır. Skt. *raudra* "60 yıllık Jüpiter döngüsünün 54. yılının adı" (Monier-Williams, 1899: 178c) anlamında tespit edilmiştir; fakat EUyg. metinde geçen *raudre atl(i)g muhurt üdintā* "raudra adlı/denen kırk sekiz dakikalık müddet zamanında" ifadesinden bu sözcüğün Skt. *muhūrta*'ya "kırk sekiz dakikalık müddet" (Monier-Williams, 1899: 825b; Edgerton, 1953: 436a; Laut, 1986: 132; Wilkens, 2021: 479) eş değer bir zaman birimi olduğu anlaşılmaktadır.
- (091) **m(a)habr(a)hme**: Bu ifade, Skt. *mahābrahma*'ya "bir Tanrı adı" (Monier-Williams, 1899: 798a; Edgerton, 1953: 424b; Wilkens, 2021: 459b) dayanmaktadır.
- (098) **tüz[ü]/mäkkā**: Bu okuma metin hasarı sebebiyle kesinlik arz etmez.
- (109) **yükünür[m(ä)n künün yınak y(a)rılıkadaç] ärdini tugumlug burhan [kutiņa]**: Bu metin tamiri için krş. *yükünürbiz künün yınak y(a)rılıkadaç ärdini tugumlug burhan kutiņa* U 3318 (T III M 239) (I), ön, 01-03. satırlar.
- (110) **[yükünürm(ä)n kedin yınak y(a)rılıkadaç ülgüsüz [ya]şlıg [abita] burhan kutiņa**: Bu metin tamiri için krş. *yükünürbiz kedin yınak y(a)rılıkadaç ülgüsüz yaşlıg abita burhan kutiņa* U 3318 (T III M 239) (I), ön, 03-04. satırlar.
- (115) **yükünürm(ä)n otra oronta ... [y(a)rılıkadaç vairo]şanta atl(i)g burhan kuti[ņa ,,]**: Bu metin tamiri için krş. *yükünürbiz otra oronta y(a)rılıkadaç vairoşanta atl(i)g burhan kutiņa* U 3318 (T III M 239) (II), ön, 01-03. satırlar. EUyg. *vairoşanta*, Skt. *vairocana* "bir Buddha adı" (Monier-Williams, 1899: 1025c; Edgerton, 1953: 512a) ile alakalı olmalıdır.
- (116) **[yükünürm(ä)n ratna]koşe [bur]han k[utiņa ,,]**: Bu metin tamiri için krş. *yükünürbiz ratnakoşe atl(i)g burhan kutiņa* U 3318 (T III M 239) (III), ön, 02-03. satırlar. EUyg. *ratnakoşe*, Skt. *ratnakośa*'ya (Tokyürek, 2019: 131; Laut, 2022: 134; Monier-Williams, 1899: 864b) dayanmaktadır.
- (117) **[yükünürm(ä)n ratna]şiki [burhan kutiņa ,,]**: Bu metin tamiri için krş. *yükünürbiz ratnaşiki burhan kutiņa* U 3318 (T III M 239) (II), ön, 03-04. satırlar. EUyg. *ratnaşiki*, Toharcanın A ve B diyalektlerinde *ratnaşikhi* (Poucha, 1955: 254; Adams, 2013: 570) olarak tespit edilmiştir; ancak sözcük, Skt. *ratnaşikhi*'ne "bir Buddha adı" (Monier-Williams, 1899: 865a; Edgerton, 1953: 452a; Laut, 1986: 136; Tokyürek, 2019: 70) dayanmaktadır.
- (119) **vişbabu (oku: vişvabu)**: Bu ifade, Soğd.da *byşb'pw ~ byşb'pw* (Wilkens, 2021: 847b), Toharcanın A diyalektinde *vişvabhū* (Poucha, 1955: 282), Toharcanın B diyalektinde *vişvabhū* "bir Buddha adı" (Adams, 2013: 621) olarak tanıklanmışken esasen Skt. *vişvabhū*'ya "bir Buddha adı" (Monier-Williams, 1899: 993b; Edgerton, 1953: 502a) dayanır.
- (120) **kr(a)kasunde**: Bu tabir, Toharcanın A diyalektinde *krakasundi* (Wilkens, 2021: 416a) biçiminde tanıklanmış olup Skt. *krakucchanda*'ya "mevcut kalpanın beş Buddha'sından birinin adı" (Monier-Williams, 1899: 319a; Edgerton, 1953: 196b) dayanmaktadır.
- (121) **kanakamuni**: Bu sözcük, Toharcanın A diyalektinde *kanakamuni* (Poucha, 1955: 51) biçiminde tanıklanmış olup Skt. *kanakamuni*'ye "bir Buddha adı" (Monier-Williams, 1899: 248b; Edgerton, 1953: 167a; Shōgaito, 1991: 30) dayanmaktadır.
- (122) **kaşip**: Bu tabir, Soğd.da *k'ş'yp* (Wilkens, 2021: 342a), Toharcanın A ve B diyalektlerinde *kāşyap* (Poucha, 1955: 61; Adams, 2013: 165) biçimlerinde tespit edilmiş olup esasen Skt. *kāşyapa*'ya "bir Buddha adı" (Monier-Williams, 1899: 281a; Edgerton, 1953: 181b; Laut, 1986: 130) dayanmaktadır.
- (125) **[tüz]üdin yaltrık[ıg]**: Buddha adı olan bu ifade, *burhan kutiņa* biçiminde devam ettirilebilir; ancak tamamlama için kesin kanıt mevcut değildir. Benzeri bir ifade için krş. *tüzüdin tılaņurmak[ıg atl(i)g t(ä)ņri burhan kutiņa* (Wilkens, 2007: 290). *tüzü* isminin *tüz-* fiiliyle bağlantısı müphem olsa da (Clouston, 1972: 573a) ifade *tüz-ü+din* şeklinde açıklanabilir.

Sözlük ve Dizin

A

- [abita] < Çin. 阿彌陀 *a mi tuo* << Skt. *amita* “bir Buddha adı” [a]. *burhan kutı*na 111
- aça** “teferruatlı, ayrıntılı” *a. yada* “ayrıntısıyla₂” 028
- adın** “başka, öteki” *a. yertinçüdin kältäçi alku kamağ bodis(a)t(a)vlar* 104
- agir** “pek çok, ciddi” *a. ayıg kılınçları*ğ 073
- al** “yöntem, metot” *a.+ın altagın* “yöntem₂” 023
- alku, alku, [alku]** “bütün, hep” *a.* 076, 079, 098, 102, 103, 105; [a]. 107
- alp** “güç” *a. tarıkguluk* 072; *a. tuşguluk* 014
- altag** “yöntem, metot” *alın a.+ın* “yöntem₂” 023
- amirtayuşe (oku: amita-ayuşe)** << Skt. *amitāyus* “Buddha Amitābha’nın bir diğer adı” *a. atl(i)g t(ä)ñri burhan* 046
- amtı** “şimdi” *a.* 032, 058
- ançulayu** “böylece, bu şekilde” *a.* 065, 124
- anın** “bu sebeple” *a.* 075
- arig, arıg** “saf” *a.* 100; *a. süzök* “saf₂” 004
- arımak** “temizlenme, arınma” *a.+ı* 084
- arvı** “şüphesiz” *iki a. köñül* 030
- at** “ad, isim” *a.+ı kötrülmüş kälädök üdtäkilär* 027
- atl(i)g, atl(i)g, [a]tl(i)g, [at]l(i)g** “adlı; denen” *a.* 048, 049, 050, 051, 054, 055, 115; [a]. 052, 053; *amirtayuşe (oku: amita-ayuşe)* *a. t(ä)ñri burhan* 046; *raudre a. muhurt üdintä* 089; *[su]ryap(i)r(a)be a. t(ä)ñri burhan* 047; *tüz ilinçsiz yeg tüzü köñ[i] tuymak a. idok burhan kutın* 007; *[vairo]şanta a. burhan kutı[ña]* 115
- ay** “ay” *säkizinç a.* 088
- ayıg** “kötü, fena” *a. kılınçları*mın 083; *agir a. kılınçları*ğ 073
- azk(i)ya** “çok az” *a. üd kolu* 034
- ažun** < Soğd. ʾžwn ~ ʾzwʾn(h) “(Budizm’de) varlık şekli, varlık biçimi, canlıların içinde buldukları varlık şekli” (Röhrborn, 2017: 122) (~ Skt. *gati*) *beş a.* 042
- B**
- bar** “var, mevcut” *b.* 002, 004, 008, 011, 019, 029
- bark** “ev” *ävdi*n *b.+dın* “ev bark” 082
- baş** “başlangıç” *b.+ın* 095
- baştı** “en iyi” *yeg b.* “en iyi₂” 043, 074
- beçin** “maymun” *b. yıl* 088
- beş** “beş” *b. ažun* “beş varlık biçimi (Skt. *pañcagati*)” 042
- bışru[nma]k** “(meditasyona yönelik) temrin, alıştıma” *b.* 018
- bil-** “bilmek” *b.-ü* 062
- bilgä, bil[g]ä** “bilge” *b. biliglig* 015, 016, 019
- bilig, bil[i]g** “bilgi, bilinç” *bil[g]ä b.+inçlär* “bilgelik” 019; *säkizinç b.+dın* “sekizinci bilinç” 100
- biliglig** “bilgili, bilinçli” *bilgä b.* “bilgelikli” 015, 016
- birlä, birl[ä]** “ile” *b.* 007, 043, 087
- birök, birök** “eğer; bundan başka” *b.* 029, 066, 092
- biz** “biz” *b.* 025
- bo** “bu” *b.* 020, 026, 029, 033, 071
- bodis(a)t(a)v, bod[is(a)t(a)v], bodis(a)[t](a)v, bodis[(a)t(a)v]** < Soğd. *pwδystθ ~ pwtystθ* < Skt. *bodhisattva* “Bodhisattva, Buddha adayı, Buddha olacak kimse” *b.+lar* 105, 107; *b.+lar m(a)has(a)t(a)vlar* 001, 003, 005, 009, 012; *b.+ları*ğ 033; *alku kamağ b.+larka* 102, 104; *kuanşi-im b.* 090
- bol-** “olmak” *arımakı b.-zun* 084; *bışru[nma]k üzä b.-mı*ş 018; *kal b.-up* 024; *toyın dentar b.-mı*ş 082; *udaçı b.-dılar* 001; *udaçı b.-tılar* 003; *ür keç b.-up* 013
- bul-, bul-** “elde etmek” *idok burhan kutın b.-galı* 007; *tört tugumta burhan kutın b.-taçılar* 010; *üstünki yeg burhan kutın b.-ayın* 045
- burhan, burhan, burha[n], bur[han], bu[r]han, [burhan], [bur]han** “Buddha” *b.* 007, 010, 022, 045, 046, 047, 048, 049, 050, 051, 052, 053, 054, 055, 097, 110, 112, 113, 115, 120, 121, 122, 123, 124, 126; [b]. 116, 117, 119; *b.+ı*ğ 013, 014

Ç

çin, [ç]ın < Çin. 真 *zhen* “hakiki; gerçek, hakikat” ç. *kertü* “hakiki₂” 022; [ç]. *kertü* “hakikat₂” 099

D

dentar < Soğd. *dynt'r* ~ *dynδ(')*r “dindar kişi” (~ Skt. *śramaṇa*) *toyın d.* 082

didim < Soğd. *dyδm* ~ *dyδmh* < Grek. *διάδημα* “taç, alın çemberi” *d. psaklıg* “alın çemberi₂” 084

divip < Toh. A *dvip*, Toh. B *dvīp* < Skt. *dvīpa* “kıta” *tö[rt] d. yerti[nçünün]* 011

dyan < Toh. A, Toh. B *dhyām*, Soğd. *dy'n* ~ *dy'n* < Skt. *dhyāna* “meditasyon, istiğrak” *muğit d.* 080

Ä

ädgü, **ädgü**, **ädgü**, [ä]dgü “iyi; özellik; fazilet, erdem” [ä].+kä 113; ä.+lär 095; ä.+lärig 068; ä.+lärkä 095; ä.+l[är]kä 096

ägsüksüz “eksiksiz” ä. 068

ämlä- “iyileştirmek” ä.-kälir *önädtürkälir* 024

är-, [är]- “yardımcı eylem, -dlr; var olmak, mevcut olmak” ä.-dilär 005, 011; ä.-sär 019, 065; ä.-sä[r] 041; ä.-särlär 029; ä.-tilär 002; [ä].-tilär 008; ä.-ür 015

ärdini << Skt. *ratna* “mücevher” ä. 110; *nom ä.+g* 029

äriğlä- “öğüt vermek” *ütläyü ä.-yü* “öğüt vermek₂” 035

ärki “acaba” ä. 036

[är]klig “güçlü” [ä]. *kuanşi-im bodis(a)t(a)v* 090

äşid- “duymak” ä.-ip 025

äv “ev” ä.+din *barkdın* 082

ävir-, **ävir-** “çevirmek” *nom tilgänin ä.-gäli* 002, 004

ävriinçsiz, **ävri/inçsiz** “döndürülemez” ä. *nom tilgänin* 001; ä. *yanmaksız* “döndürülemez₂” 036

äzrua < Soğd. *’zrw’* “Budizm’de en büyük Tanrı” (~ Skt. *brahmā*) *m(a)habr(a)hme ulug ä. t(ä)ñri* 091

E

el “ülke, devlet” *t(ä)ñrilärniñ e.+intä* 084

elig “hükümdar” *t(ä)ñrilär e.+i* 075

H

han “han, hükümdar” *t(ä)ñri h.+ı hormuzta t(ä)ñri* 093

hormuzta < Soğd. *xwrmzt’* “Hormuzta, Indra” *h. t(ä)ñri* 093

I

ıdok “kutsal” *i. burhan kutın* 007

İ

idi “hiç” *i.* 026; *näñ i.* “katiyen₂” 020, 022

iki “iki” *i. arvı köñül* 030

ikirçgü “şüphe” *i. sezik* “şüphe₂” 021

i/inçsiz “bağısız, bağımsız” *i. yeg tüzü kön[i]* 006

inçä “öyle, böyle” *i. k(a)ltı* 023

inçip “yani, tabi” *i.* 031

[iş] “iş” [i]. [küdü]g “iş güç” 094

K

käl “yanılma” *k. bolup* 024

kalisız “eksiksiz” *k.* 076

k(a)lp < Toh. A *kalp*, Soğd. *klp* ~ *krp* ~ *kδph* < Skt. *kalpa* “çağ, devir” *sansız sakışsız k.+t[akı]* 017

k(a)ltı “yani, bu şekilde” *inçä k.* 023; *takı ymä k.* 046

kamag, **kamag** “bütün” *k.* 033, 042, 066, 102, 103, 105, 107

kamagun “hep birlikte, hepsi” *k.* 025

kanakamuni < Toh. A *kanakamuni* < Skt. *kanakamuni* “bir Buddha adı” *k. burhan kut[iña]* 121

kaşip < Soğd. *k’ş’yp*, Toh. A ve Toh. B *kāśyap* < Skt. *kāśyapa* “bir Buddha adı” *k. burhan kutiña* 122

kata “kez, defa” *tört k.* 008; *üç k.* 011

[k]äyü “hangi” [k]. *tı[nl(i)g]lar* 092

käl- “gelmek” *adın yertinçüdin k.-täçi* 105; *ançulayu k.-miş burhan k[utiña]* 124; *atı kötrülmüş k.-mädök üdtäkilär* 027; *önçün yıñaktın k.-täçi* 106

k(ä)rgäk “gerek” *k.* 071

- keç “uzun (süre)” *ür k.* “uzun zaman” 013, 018
 kedin “batı” *k. yışak* 086, 111
 keñürü “ayrıntılı” *k. nomlayu y(a)rılıkap* 028
 kertgün- “inanmak” *k.-mädäçi* 030
 kertü, kertü “hakiki; gerçek, hakikat” *k.+din* 025; *çın k.* 022; *[ç]ın k.* 099
 ketär- “gidermek” *k.-gülük* 074
 kıdıgsız “sınırsız, sonsuz” *uçsuz k. mäñgülüg* 096
 kılınç, [kıl]ınç “amel, davranış” *[k].+ların* 070; *agir ayıg k.+larıg* 073; *ayıg k.+larımnıñ arımakı* 083
 kiçig “küçük” *k. [miñ] yertin[çünü]ñ p(a)r(a)manuları* 005
 kim, kim “kim; öyle ki, şöyle ki, nitekim” *k.* 033, 092; *k.+lär* 029
 kodur- “kaleme almak” *k.-mış* 024
 kolu “an, zaman” *üd k.* “zaman₂” 034
 korigsız “kısıtlamasız” *k. [ä]dgükä tükällig burha[n]* 113
 köni, köni[i] “doğru” *k. tüz* 089; *k. tüz tuymakıg* 044; *yeg k. tüz tuymak* 061; *yeg tüzü k.* 006
 köñül “gönül; zihniyet; düşünce” *k.* 083; *k. öritdäçi* 035; *iki arvı k.* 030; *ikirçgü sezik k.+üg* 021; *täñ k.* 087
 köñüllüg “gönüllü; bilinçli, düşünceli” *öglügin k.+in* 087; *üklimiř k.+kä* 078
 kör- “görmek” *burhanıg k.-däçilärk[ä]* 013
 körgit- “göstermek” *körkin k.-ip* 091
 körk, körk “görünüř” *k.* 062; *k.+in körgitip* 091
 kötrül- “yüceltilmek” *atı k.-mış kälmdök üdtäkilär* 027
 kr(a)kasunde < Toh. A *krakasundi* < Skt. *krakucchanda* “bir Buddha adı” *k. burhan [kutıña]* 120
 kuanşi-im < Çin. 觀世音 *Guanshiyin* “(Bodhisattva) Avalokiteřvara” *[är]klig k. bodis(a)t(a)v* 090
 kut, kut, k[u]t, k[ut], [kut] “kutsallık” *k.+ıña* 109; *burhan k.+ı* 097; *burhan k.+ın* 007, 010, 045; *burhan k.+ıña* 112, 122, 123;
burhan k.+[ıñ]a 126; *burhan k.+[ıña]* 121; *burhan k.+[ıña]* 124; *burhan [k].+[ıña]* 110, 119, 120; *burhan k.+[ıña]* 115;
burha[n] k.+ıña 114; *[bur]han k.+[ıña]* 116; *[burhan] [k].+[ıña]* 117, 119
 kutgar- “kurtarmak” *nom nomlayu k.-u[r]* 092; *ozguru k.-u* “kurtarmak₂” 064
 kuvrag “topluluk” *bodis(a)t(a)vlar k.+ıña* 105, 107
 kuz- “ara vermek” *k.-mış yanturmiřka* 080
 küç “güç” *bilgä biliglig k.+üm* 015
 [küdü]g “iř” *[iř] [k].* “iř güç” 094
 [küntin] “güney” *[k]. [yıřak]* 109
 küsüş “arzu, dilek” *k.+üm* 027, 032
M
 m(a)habr(a)hme << Skt. *mahābrahma* “bir Tanrı adı” *m. ulug äzrua t(ä)ñri* 091
 m(a)has(a)t(a)v, m(a)has(a)t(a)v << Skt. *mahāsattva* “büyük varlık” *m.+lar* 001, 003, 006, 009, 012
 m(ä)n, m[(ä)n] “ben” *m.* 018, 065, 083
 mäniñ “benim” *m. bilgä biliglig küçüm* 015
 mäñgülüg “sonsuz” *m. ädgül[är]kä* 096
 miñ, [miñ] “bin” *m. yertinçü p(a)r(a)manul[a]rı* 002; *[m]. yertin[çünü]ñ p(a)r(a)manuları* 005
 muğit < Toh. A *mudıt* < Skt. *mudıtā* “mutluluk” *m. dyan* 080
 muhurt << Skt. *muhūrta* “kırk sekiz dakikalık müddet” *m. üdintä* 089
 munçulayu, munçulayu “bu şekilde, böylece” *m.* 043, 069
 muntag “bunun gibi” *m.* 015
N
 näçükin “niçin” *n.* 034
 näñ “hiç” *n. idi* “katiyen₂” 020, 022
 nätäg “nasıl” *n.* 046
 nirvan < Soğd. *nyrb’n*, Toh. A ve Toh. B *nervām* < Skt. *nirvāna* “kurtuluş” *n.* 097
 nom < Soğd. *nwm* < Grek. *nomos* “öğreti, dinî kaide” (~ Skt. *dharma*) *n. ärdinig* 029; *n. nomlayu* 092; *n. tilgänin ävirgäli* 004;
n. tilg[änin] ävirgäli 001; *n.+nuñ* 098
 nomla- “vaaz vermek” *n.-yu y(a)rılıkap* 028; *n.-yu y(a)rılıkazun* 032; *n.-yurm(ä)n* 014; *nom n.-yu kutgaru[r]* 092
 nomlug “öğretili” *n. tatıg* 078; *n. tilgän* “öğreti tekerleği” (~ Skt. *dharmacakra*) 063

O

oglan “evlat” *tɪn(l)g o.+ı* 066
og[şat]ıg “mukayese” *o.* 066
ol, [o], o[l] “o, işaret sıfatı; -dir, bildirme” *o.* 014, 022, 027, 090, 100; *[o].* 066
olar “onlar” *o.* 031; *o.+ka* 014
ordo “saray” *tužit o.+taki* 103
oron “yer” *didim psaklıg o.+ta* 085; *otra o.+ta* 114; *t(ä)ñri o.+ıña* 093; *tigirtsiz o.+ta* 086
orton “orta” *o.* 002
otra “orta” *o. oronta* 114
ozgur- “kurtarmak” *o.-u kutgaru* “kurtarmak₂” 064

Ö

öglüg “düşünce, düşünüp taşınma” *ö.+in köñüllügin* “düşünüp taşınma₂” 087
ögrünçlüg “sevinçli” *ö. sävinçligkä* “sevinçli₂” 081
önjädtür- “iyileştirmek” *ämläkälir ö.-kälir* “iyileştirmek₂” 024
önjtün “doğu” *ö. yınaktın* 106
ör- “oluşmak” *nomlug tilgän ö.-ip* 063
örit- “meydana getirmek, yaratmak” *könül ö.-däçi* 035
ötrü “sonra” *inçip ö.* 031
öz “kendi” *ö.+üm yaşım* 017

P

p(a)r(a)manu, p(a)r(a)[man]u < Toh. A ve Toh. B *paramāṇu* ~ *paramānu* < Skt. *paramāṇu* “zerre, atom” *kiçig [miñ] yertin[çünü]ñ p.+ları* 005; *orton miñ yertinçü p.+[a]rı* 002; *tö[rt] divip yerti[nçünün] p.+[l]arı* 012; *yertinçünün p.+ları* 009
psaklıg “çelenkli” *didim p.* “alın çemberi₂” 085

R

[ratna]koşe << Skt. *ratnakośa* “bir Buddha adı” *[r]. [bur]han k[utiña]* 116
[ratna]şiki < Toh. A ve Toh. B *ratnaśikhi* < Skt. *ratnaśikhin* “bir Buddha adı” *[r]. [burhan kutiña]* 117
raudre << Skt. *raudra* “bir zaman birimi” *r. at(l)g muhurt üdintä* 089

S

sakıg “şüphe” *sezik s.+larıg* “şüphe₂” 076
sakıgsız “şüphesiz” *seziksiz s.+ka* “şüphesiz₂” 077
sakışsız “sayısız” *sansız s.* “sayısız₂” 017
san, san “sayı” *s.+ınça* 003, 005, 012; *s.+ın[ça]* 009
sansız, sansız, sansız “sayısız” *s. sakışsız* “sayısız₂” 017; *ülgüsüz s.* “sayısız₂” 033, 064
sav “söz” *s.+ka* 020; *s.+larka* 026
säkiz “sekiz” *s. yañıka* 088
säkizinç, säkizinç “sekizinci” *s.* 088, 100
sävinçlig “sevinçli” *ögrünçlüg s.+kä* “sevinçli₂” 081
sezik “şüphe” *s. sakıglarıg* “şüphe₂” 076; *s.+im(i)z* 026; *ikirçgü s.* “şüphe₂” 021
seziksiz “şüphesiz” *s. sakıgsızka* “şüphesiz₂” 077
sezin- “endişelenmek” *savka s.-mäñlär* 020
siz “siz” *s.* 030; *s.+läriñ* 019
söğüt “ağaç” *şala s.* 085
strayaştriş < Toh. A *strāyastriṣ* ~ *strāyastriṣ* < Skt. *trāyastriṣa* “Tanrı Indra’nın göğünün adı” *s. t(ä)ñri yeri[nt]ä* 094
[su]ryap(i)r(a)be << Skt. *sūryaprabha* “bir Nāgarāja’nın adı” *[s]. at(l)g t(ä)ñri burhan* 047
süzök “temiz, saf” *arıg s.* “saf₂” 004

Ş

şakimuni < Toh. A ve Toh. B *śākyamuni* < Skt. *śākyamuni* “Tarihî Buddha’nın ismi” *ş. burhan kutiña* 123
şala << Skt. *śāla* “bir çeşit ağaç” *ş. söğüt* 085

T

tagdın “kuzey” *t. y[ıñak]* 112
takı “ayrıca” *t. ymä* “ayrıca, bundan başka” 045
tarik- “kaybolmak” *alp t.-guluk* 072

- tarkar- “ortadan kaldırmak” t.-ip 021
 tarkarmak “ortadan kaldırma” kalısız t. 077
 tatıg “tat” nomlug t. 078
 täg “gibi” t. 025
 tägin- “(saygı ifadesi olarak) yerine getirmek; duymak, hissetmek” t.-mâz 026; t.-ü 087; t.-ür 032; t.-ürm(ä)n 076
 täg[in]mäk “duygu” t. 007
 täñ “denk” t. köñül “soğukkanlılık” 087
 t(ä)ñri, t(ä)ñri “Tanrı” t. 046, 047, 048, 049, 050, 051, 052, 053, 054, 055, 091, 093, 093, 094; t.+lär 075; t.+lärniñ 084
 te- “söylemek” t.-gülük 098; t.-p 097, 098, 099
 temin “derhâl” t. 013
 tet- “(-lr ile beraber) bildirme” t.-ir 071
 tını(ı)g, t[nl(ı)g], [t]nı(ı)g “canlı” t. oğlanı 066; t.+lar 092; t.+larıg 064; [t].+[ar]k[a] 090
 tigirtsiz “gürültüsüz” t. oronta 085
 til(ä)- “dilemek” t.-miş 099
 tilgän, tilgän, tilg[än] “tekerlek” nom t.+in ävirgäli 004; nom t.+[in] ävirgäli 001; nomlug t. “öğreti tekerleği” (~ Skt. dharmacakra) 063
 toyın “rahip” (~ Skt. bhikṣu) t. dentar 082
 törlüg “türülü” t. 072
 tört, tö[r]t, tö[rt], t[ört] “dört” t. 008; t. divip yerti[nçünün] 011; t. kata 008; t. tugumta 010; t. t[ug]umta 006
 töz “esas” [ç]ın kertü t.+i 099
 tugum, t[ug]um “doğum” tört t.+ta 010; t[ört] t.+ta 006
 tugumlug “doğumlu” ärdini t. burhan [kutiña] 110
 tur- “durmak” strayastrış t(ä)ñri yeri[nt]ä t.-guluk 094
 turkuru “uzunluğunca” t. 036
 tuş- “tesadüf etmek, karşılaşmak” alp t.-guluk 014
 tut- “tutmak” iki arvı köñül t.-up 030
 tuy- “hissetmek” köni tüz tuymakıg t.-up 044
 tuymak “aydınlanma” tüzü kön[i] t. atl(ı)g idok burhan kutın 007; yeg baştınkı köni tüz t.+ıg tuyup 044; yeg köni tüz t. 061
 tužit < Toh. B tuşit < Skt. tuşita “bir yer adı” t. ordotakı 103
 tükällig, tükällig “sahip olan” korıgsız [ä]dgükä t. 113; uçsuz kıdıgsız mängülüg ädgül[är]kä t. 097; ulsuz tüpsüz ädgülärkä t.+i 095
 tün “gece” t. yarımında 086
 tüp “dip” şala söğüt t.+intä 085
 tüpsüz “dipsiz, sonsuz” ulsuz t. “sonsuz₂” 095
 tüş- “düşmek” üç y(a)vlak yolta t.-gäy[lär] 031
 tüz “düz” t. ilinçsiz yeg tüzü kön[i] tuymak 006; köni t. 089; [üs]tünki yeg köni t. 061; yeg baştınkı köni t. tuymakıg tuyup 044
 tüz- “düzenlemek” t.-miş 066
 tüzü, [t]üzü “tam; düz” ilinçsiz yeg t. kön[i] 006; [t].+din yaltrıkl[ıg] 125
 tüz[ü]- “tertip edilmek” alku nomnuñ t.-mäkkä 098
- U**
- u- “muktedir olmak” u.-daçı boldılar 001; u.-daçı boltılar 003
 uçsuz “sonsuz” u. kıdıgsız “sonsuz₂” 096
 ukıt- “öğretmek” u.-u nomlayı y(a)rılıkazun 032; u.-u y(a)rılıkazun 028
 ulsuz “dipsiz, sonsuz” u. tüpsüz “sonsuz₂” 095
 ulug “büyük” m(a)habr(a)hme u. äzrua t(ä)ñri 091
 ut(a)raşad << Skt. uttarāśādhā “Ay’ın Dünya etrafındaki aylık hareketindeki 21. istasyonun adı” u. yultuzka 088
 uz “mahir” u. 023
 uzatı “her zaman” u. 017
- Ü**
- üç “üç” ü. 011, 012; ü. y(a)vlak yolta 031
 üçün “için” ü. 024, 027
 üd “zaman” ü. kolu 034; atı kötrülmüş kälmadök ü.+täkilär 027; muhurt ü.+intä 089; ür keç ü.+tinbärü 018

ükli- “artmak” ü.-miş köñüllüğü 078

ülgüsüz “sayısız” ü. 111; ü. *sansız* “sayısız₂” 033, 063

ün- “ayrılmak” *ävdiin barkdın* ü.-üp 082

ür “uzun zaman, müddet, süre” ü. *keç* “uzun zaman₂” 013, 018

üstün “üst” ü. 067

üstünki, [üs]tünki “üstteki” [ü]. *yeg köni tüz tuymak* 061; *üzäliksiz* ü. *yeg burhan kutın* 044

ütlä- “öğüt vermek” ü.-yü *äriğläyü* “öğüt vermek₂” 035

üzä “ile” ü. 016, 018, 034, 077, 078, 081, 083, 096, 098

üzäliksiz, üz[äliksiz] “aşlamaz, en üstün” ü. *üstünki yeg burhan kutın* 044; ü. *[üs]tünki yeg köni tüz tuymak* 060

V

[vairo]şanta < Skt. *vairocana* (?) “bir Buddha adı” [v]. *atl(ı)g burhan kutı[ña]* 115

vişbabu (oku: vişvabu) < Soğd. *βyşβ'pw* ~ *βyşβpw*; Toh. A *vişvabhū*, Toh. B *vişvabhū* < Skt. *vişvabhū* “bir Buddha adı” v. *[burhan kutıña]* 119

vižay < Toh. A *vişay*, Toh. B *vişai* < Skt. *vişaya* “duyu” *yertinçülüg v.+larıg* 079

Y

yad- “yaymak” y.-[d]açı 030

yada “teferruatlı, ayrıntılı” *aça* y. “ayrıntısıyla₂” 028

yaltrıkl[ıg] “parıltılı” y. 125

yanmaksız “geri dönülemez, dönüşsüz” *ävriinçsiz* y. “döndürülemez₂” 036

yantur- “terk etmek” *kuzmış* y.-*mışka* 080

yaŋ < Çin. 樣 *yang* “biçim” y.+ın 036

yaŋı “ayın ilk on gününden biri” *säkiz* y.+ka 088

yarım “yarım, yarı” *tün* y.+ınta 086

y(a)rlıg “öğreti” *burhan* y.+ı 022

y(a)rlıka-, y(a)rlıka-, y(a)rlıka-, y(a)rlıka-, [y(a)]rlıka-, [y(a)rlıka]- “emretmek, buyurmak; lütfetmek” y.-*daçı* 111, 113; [y].-*[daçı]* 109, 115; y.-*dı* 036, 041; y.-*dılar* 064; y.-*mışları[n]* 062; y.-*p* 028, 035, 035; [y].-*p* 063; y.-*yurlar* 065; y.-*zun* 028, 032

y(a)ruk “ışılta” *bilgä bilıglıg* y.+um 016

yarut- “aydınlatmak” y.-*urm(ä)n* 016

yaş “yaş” *özüm* y.+ım 017

[ya]şlıg “yaşlı” *ülgüsüz* [y]. *[abita] burhan kutıña* 111

y(a)vlak “kötü” *üç* y. *yolta* 031

yänä, [yänä] “yine” y. 002, 004, 008; [y]. 010

yeg “en iyi” y. 006, 043, 045, 061, 074

yer “yer” *strayastrış t(ä)ŋri* y.+i[nt]ä 094

yertinçü, yertin[çü], yerti[nçü] “dünya” y.+nün *p(a)r(a)manuları* 009; *adın* y.+*din* *kältäçi* 104; *kiçig* [miŋ] y.+[nü]ŋ *p(a)r(a)manuları* 005; *orton* miŋ y. *p(a)r(a)manul[a]rı* 002; *tö[rt] divip* y.+[nün] *p(a)r(a)[man]u[l]arı* 011

yertinçülüg “dünyevi” *alku* y. *vižaylarıg* 079

yıg- “yığmak, birikmek” y.-*mış* 083

yıgıl- “yığılmak, birikmek” y.-*mış* 102

yıl “yıl” *beçin* y. 088

yıŋak, y[ıŋak], [yıŋak] “taraf” *kedin* y. 086, 111; *küntin* [y]. 109; *öŋtün* y.+*tın* 106; *tagdın* y. 112

ymä “dahi, da, de” y. 004, 008, 011, 045

yol “yol” *üç* y(a)vlak y.+ta 031

yölä- “yönelmek” *kedin* *yıŋak* y.-*nip* 086

[yöl]äşürügsüz “kıyas kabul etmez” *og[şat]ıg* [y]. 067

yultuz “yıldız” *ut(a)raşad* y.+ka 089

yükün-, yükün-, [yü]kün-, [yü]kün- “secde etmek” y.-*ürm(ä)n* 103, 104, 112, 114, 119, 120, 121, 122; y.-*ür[m(ä)n]* 109; y.-*ür[män]* 118; y.-*ür[m(ä)n]* 125; [y].-*ürm(ä)n* 106, 123; [y].-*[ürm(ä)n]* 110, 116, 117

Sonuç

Eski Uygur edebiyatının önemli bir kısmını oluşturan Budist külliyat, muhtelif ekollere ilişkin metin ve metin parçalarını içermektedir. Bugün bunlardan bir kısmının Sanskritçe Budist külliyattan hangi metne ait olduğu bilinse de bir kısmı fragmanlar hâlinde günümüze ulaşabildiği için ait olduğu metin tespit edilememiştir. Bu yazıda da hangi metne ait olduğu belirlenemeyen Eski Uygurca metin parçalarının filolojik incelemesi söz konusu edilmiştir. Budist Uygur edebiyatına ait, daha evvel neşredilmemiş, 126 satır hacminde ve büyük oranda bütünlüklü olan dokuz Eski Uygurca fragmanın neşrini ihtiva eden bu yazının sonuçları şöyle sıralanabilir: (1) Bu yazının söz varlığında 262 madde başı tespit edilmiş olup bunlardan 213'ü (% 81.29) isim tabanı ve 49'u (% 18.70) fiil tabanıdır. (2) Çalışmanın söz varlığı içerisinde 37 (%14.12) alıntı sözcük mevcuttur. Bunlar içerisindeki en büyük pay Sanskritçeye aittir. Bununla birlikte Sanskritçe kökenli olduğu düşünülen *raudre* sözcüğü daha evvelki Eski Uygurca metinlerde tanıklanamamış olması sebebiyle önemlidir. (3) Yazının söz varlığı içerisinde 12 Budist kişiliğin adı tespit edilmiştir. Bunlardan [*vairo*]*şanta* Eski Uygurca metinlerde nadiren gözlemlenen Budist kişi adlarından biridir. Bu yazı ile Budist Uygur edebiyatı üzerinden Türk dili araştırmalarına dilsel veri sunulmuştur.

İşaretler ve Kısaltmalar

Ⓢ	pothī deliği
§	madde başı
...2	ikileme
bk.	bakınız
Çin.	Çince
EUyg.	Eski Uygurca
Grek.	Grekçe
JEBD	<i>Japanese-English Buddhist Dictionary</i>
krş.	karşılaştırınız
o. F.	ohne Fundsigle [= Fragmanın bulunduğu yeri gösterir işaret mevcut değil]
Skt.	Sanskritçe
Soğd.	Soğdca
Toh. A	Toharcanın A diyalekti
Toh. B	Toharcanın B diyalekti

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Bu yazı, TÜBİTAK tarafından 124K101 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: This study was funded by the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Grant No 124K101.

Kaynaklar

- Adams, D. Q. (2013). *A dictionary of Tocharian B. Revised and greatly enlarged Vol. 1-2*. Rodopi.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford.
- Davids, T. W. R. ve Stede, W. (1921-1925). *The Pali Text Society's Pali-English dictionary*. Pali Text Society.
- Edgerton, F. (1953). *Buddhist Hybrid Sanskrit Grammar and Dictionary. Vol. II*. Yale University.
- Gharib, B. (1995). *Sogdian Dictionary: Sogdian-Persian-English*. Farhangan.
- Giles, H. A. (1912). *A Chinese-English Dictionary. Part I-II*. Kelly and Walsh.
- Hirakawa, A. (1997). *Buddhist Chinese-Sanskrit dictionary*. Reiyūkai.
- JEED = Japanese-English Buddhist dictionary. (1979). Daitō Shuppansha.
- Karaman, A. (2022). *Eski Türkçede ikilemeler*. Türk Dil Kurumu.
- Laut, J. P. (1986). *Der frühe türkische Buddhismus und seine literarischen Denkmäler*. Harrassowitz.
- Laut, J. P. (2022). Zu den ‚gelehrten Entlehnungen‘ indischer Herkunft im Alttürkischen. In *Historical Linguistics and Philology of Central Asia. Essays in Turkic and Mongolic Studies* (pp. 128-151). Brill.
- Monier-Williams, M. (1899). *A Sanskrit-English Dictionary*. Oxford University.
- Ölmez, M. (2017). Eski Uygurca ikilemeler üzerine. *Türk Dilleri Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 65(2), 243-311.
- Poucha, P. (1955). *Institutiones linguae Tocharicae. Pars I : Thesaurus linguae Tocharicae dialecti A*. Státní Pedagogické Nakladatelství.
- Röhrborn, K. (1977-1998). *Uigurisches Wörterbuch*. Sprachmaterial der vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien 1-6. Steiner.
- Röhrborn, K. (2010). *Uigurisches Wörterbuch*. Sprachmaterial der vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien, Neubearbeitung. I. Verben. Vol. 1: ab- - äzüglä-. Steiner.
- Röhrborn, K. (2017). *Uigurisches Wörterbuch*. Sprachmaterial der vorislamischen Türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung. II. Nomina-Pronomina-Partikel. Band 2: aš-äzüük. Steiner.
- Shōgaito, M. (1991). On Uighur elements in Buddhist Mongolian texts. *The Memoirs of the Toyo Bunko*, 49, 27-49.
- Soothill, W. E. ve Hodous L. (1937). *A dictionary of Chinese Buddhist terms: with Sanskrit and English equivalents and a Sanskrit-Pali index*. Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.
- Şen, S. (2002). *Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler*. [Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Samsun.
- Tokyürek, H. (2019). *Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Maniheizm Terimleri*. Türk Dil Kurumu.
- Wilkins, J. (2007). *Das Buch von der Sündentilgung. Edition des alttürkisch-buddhistischen Kšanti Kılğuluk Nom Bitig. Teil 1-2*. Brepols.
- Wilkins, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen: Altuigurisch – Deutsch – Türkisch / Eski Uygurcanın el sözlüğü: Eski Uygurca – Almanca – Türkçe*. Universitätsverlag Göttingen.

Elektronik Kaynaklar

- DDB = Digital Dictionary of Buddhism, www.buddhism-dict.net (Erişim tarihi: 06.06.2022).
- URL-01: https://orient-mss.kohd.adw-goe.de/receive/KOHDOldUygurMSBook_manuscript_00000957 (Erişim tarihi 06.06.2022)
- URL-02: https://orient-mss.kohd.adw-goe.de/receive/KOHDOldUygurMSBook_manuscript_00000961 (Erişim tarihi 06.06.2022)
- URL-03: https://orient-mss.kohd.adw-goe.de/receive/KOHDOldUygurMSBook_manuscript_00001022 (Erişim tarihi 06.06.2022)
- URL-04: https://orient-mss.kohd.adw-goe.de/receive/KOHDOldUygurMSBook_manuscript_00001086 (Erişim tarihi 06.06.2022)
- URL-05: https://orient-mss.kohd.adw-goe.de/receive/KOHDOldUygurMSBook_manuscript_00001845 (Erişim tarihi 06.06.2022)
- URL-06: https://orient-mss.kohd.adw-goe.de/receive/KOHDOldUygurMSBook_manuscript_00001016 (Erişim tarihi 06.06.2022)
- URL-07: https://orient-mss.kohd.adw-goe.de/receive/KOHDOldUygurMSBook_manuscript_00001025 (Erişim tarihi 06.06.2022)
- URL-08: https://orient-mss.kohd.adw-goe.de/receive/KOHDOldUygurMSBook_manuscript_00001033 (Erişim tarihi 06.06.2022)
- URL-09: https://orient-mss.kohd.adw-goe.de/receive/KOHDOldUygurMSBook_manuscript_00001034 (Erişim tarihi 06.06.2022)
- Mainz 261 (T III M 239/501) ön: https://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0261_seite1.jpg
arka: https://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0261_seite2.jpg (Erişim tarihi 06.06.2022)
- Mainz 267 (T II 852) ön: https://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0267_seite2.jpg
arka: https://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0267_seite1.jpg (Erişim tarihi 06.06.2022)
- Mainz 366 (T III M 239/505) ön: https://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0366_seite2.jpg
arka: https://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0366_seite1.jpg (Erişim tarihi 06.06.2022)
- Mainz 856 (T II D 29) A: https://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0856_seite1.jpg
B: https://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0856_seite2.jpg (Erişim tarihi 06.06.2022)
- U 2502 (T II S / T II 634) A: <https://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u2502seite1.jpg>
B: <https://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u2502seite2.jpg> (Erişim tarihi 06.06.2022)
- U 3525 (o. F.) A: <https://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u3525seite1.jpg>
B: <https://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u3525seite2.jpg> (Erişim tarihi 06.06.2022)
- U 5074 (T III M 131; T III M 131.501) ön: <https://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u5074.jpg> (Erişim tarihi 06.06.2022)
- U 5113 (o. F.) ön: <https://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u5113seite1.jpg> (Erişim tarihi 06.06.2022)
- U 5158 (o. F.) ön: <https://turfan.bbaw.de/dta/u/images/u5158seite1.jpg> (Erişim tarihi 06.06.2022)

Structured Abstract

As a philosophical belief system, Buddhism encompasses practices, schools, and traditions that control religious and social life. Historically, Buddhism spread from northeast India to Central Asia, East Asia, and South Asia. Despite it being maintained and spread by the political formations in India until the birth of Christ, the next negative political environment allowed Buddhism to spread widely beyond India. After the collapse of the Steppe Uyghur Khaganate, Buddhism became visible among the Uyghurs, especially with the translation activities that started in the Turfan oasis. The Uyghurs were interested in many schools of Buddhism and they translated the sacred works belonging to the Mahāyāna school, and many of its sub-schools. These works contain many historical and legendary religious personages. Various Buddha and Bodhisattva names, Arhat, Mahāsattva, Indra, Śākyamuni, Pratyekabuddha, and devas are just a few of them. In this context, this article aims for a philological analysis of nine unpublished and undetermined Old Uyghur fragments. The fragments in question are housed in the Berlin Turfan Collection with these archival numbers: Mainz 261 (T III M 239/501), Mainz 267 (T II 852), Mainz 366 (T III M 239/505), Mainz 856 (T II D 29), U 2502 (T II S / T II 634), U 3525 (o. F.), U 5074 (T III M 131; T III M 131.501), U 5113 (o. F.), and U 5158 (o. F.).

The first fragment bears the archive number Mainz 261 and the find marker T III M 239/501. There are six lines on the recto and verso. The subject of the fragment is the presence of an infinite number of Bodhisattvas and Mahāsattva to turn the teaching wheel and attain divine Buddhahood. The second fragment has the archive number Mainz 267 and the find marker T II 852. While the recto of the fragment is mostly complete, the verso is partially damaged. There are six lines on each page. In this text, the teachings of Buddha, namely Buddhism, the practice of meditation, and the method of eliminating the thought of doubt that may arise regarding this teaching through wisdom are discussed. The archive number of the third fragment is Mainz 366 and the find marker is T III M 239/505. There are six lines on both pages. The subject is the teaching and preaching of the true teaching, of Buddhism. The fourth fragment bears the archival number Mainz 856 and the find marker T II D 29. There are nineteen lines on page A and twenty lines on page B of the fragment. The first four lines of page A are mostly damaged and the last eight lines are partially damaged. Especially in the last ten lines of page A of the fragment, various Buddha names are mentioned. The archive number of the fifth fragment is U 2502 and the find markers are T II S and T II 634. There are seven lines on each side. The fragment in question is a Buddhist text of repentance about abandoning worldly life and striving for perfect enlightenment. While the sixth fragment has the archive number U 3525, there is no find marker. There are five lines on page A of the fragment and six lines on page B. This text mentions Bodhisattva Avalokiteśvara, Hormuzta, and Indra. The text presents a part of the text about Saddharmapuṇḍarīkasūtra. The seventh fragment has archive number U 5074 and finds markers T III M 131 and T III M 131.501. There is text on only one page, which is eight lines of text. This fragment focuses on the respect shown to Bodhisattvas and the Bodhisattva community. The eighth fragment carries the archive number U 5113, but it does not have a fine marker. There is text on only one page and this text consists of nine lines. The fragment pays homage to Buddhas such as Amitābha, Vairocana, Ratnakośa, and Ratnaśikhin. The archive number of the ninth and final fragment is U 5158, but it has no find marker. There is text on only one page and this text consists of nine lines. The text contains honorifics of various Buddhas, notably Viśvabhū, Krakucchanda, Kanakamuni, Kāśyapa, and Śākyamuni.

The results of this article, which includes the edition of nine unpublished Old Uyghur fragments of Buddhist Uyghur literature, which has a volume of 126 lines, can be listed as follows: (1) 262 entries have been identified in the vocabulary of this article, of which 213 (81.29%) are noun base and 49 (18.70%) are verb bases. (2) There are 37 (14.12%) borrowed words in the vocabulary of the paper. The largest share among them belongs to Sanskrit. (3) The names of 12 Buddhist personages have been identified in the vocabulary.